

Varlık Vergisi

Muhammet Güçlü

İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2019, 194 Sayfa, ISBN: 978-605-950-677-9

İlksen DİLMAÇ*

Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılan Osmanlı Devleti'nin mirasını alarak yeni bir devlet kurma çabası içerisinde olan Türkiye, 1939'da yeni bir dünya savaşının patlak vermesiyle geçmişte yaşadığı deneyimleri göz önünde bulundurmıştır. Bu bağlamda, hem diplomatik çalışmalar yürüterek savaşta tarafsız kalmaya çalışmış hem de savaşa girme ihtimalini göz önünde bulundurarak ülkede seferberlik ilan etmiştir. Ülkede seferberliğin ilan edilmesiyle birlikte İkinci Dünya Savaşı'na giren diğer devletler gibi Türkiye de olağanüstü ekonomik tedbirlere başvurmuştur. Bu tedbirlere başvurulmasının en büyük sebebi ise tarıma dayalı ekonomiye sahip olan ülkede askere alınan kişilerin büyük çoğunluğunun çiftçi olmasıydı. Bunun doğal sonucu olarak üretim azalmış lakin tüketim ihtiyaçları sürekli artmıştır. Devlet ise bu sorunu çözebilmek için olağanüstü vergi uygulamalarını tercih etmiştir. Bu çalışmada ise İkinci Dünya Savaşı döneminde uygulanmış olağanüstü vergilerden "*Varlık Vergisi*"nin çıkarılışı, verginin uygulanışı, verginin kaldırılışı ile verginin Türkiye ve dünyadaki etkileri anlatılmaktadır.

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Güçlü tarafından hazırlanan bu eser, yazarın yüksek lisans tez çalışmasının kitaplaştırılmış halidir. Yazarın yüksek lisans tez çalışması 1990 yılında tamamlanmış olup, 2019 yılında Kitabevi Yayınları aracılığıyla okuyucularla buluşmuştur. Yazar 1990 yılında yazmış olduğu

* Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Yeni ve Yakınçağ Araştırmaları Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, ilksenkati@gmail.com Araştırmacı, Yök 100/2000 doktora bursları projesi kapsamında desteklenmektedir.

önsözde, Türkiye Cumhuriyeti ekonomi tarihinin önemli konularından birisi olan Varlık Vergisi'nin tam anlamıyla incelenmediğini, bu durumdan dolayı bu konuyu seçmiş olduğunun altını çizmiştir. Bunun yanında, çalışmanın araştırma sürecinde dönem basınından ve o dönemi bizzat yaşamış olan kişilerin yazılmış hatıralarından yararlandığını da ifade etmiştir. Yazar, 2018 yılında yazmış olduğu ikinci önsözünde ise yüksek lisans tez metni üzerinde herhangi bir değişiklik yapmadığını ve tezinden üretmiş olduğu makalelerin künyesini kaynaklar arasına eklediğini belirtmiştir. Eser; giriş, üç bölüm, sonuç, ekler, bibliyografya ve dizin kısımlarından oluşmaktadır.

Eserin *giriş* (1-16) kısmında “*vergi*” kelimesinin tanımı yapıldıktan sonra, 1908-1946 yılları arasında Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nde uygulanmış vergiler yer almaktadır. Yazar, 1908 senesi sonrasında uygulanan vergileri “*cumhuriyet öncesi*” ve “*cumhuriyet sonrası*” olarak iki alt başlığa ayırmıştır. Bu vergiler hakkında genel bilgiler okuyucularla paylaşarak aslında Türk halkının Birinci Dünya Savaşı'ndan itibaren olağanüstü vergi uygulamalarına aşina olduklarının altı çizilmiştir.

“*Varlık Vergisi Kanununun Çıkarılması*” (16-32) isimli birinci bölümde Varlık Vergisi'nin çıkarılmasına neden olan gelişmeler ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. Bu bölümde verilen gelir gider tablolarıyla (5 adet) ülkenin mali durumu açıklanmaya çalışılmış ve bu verginin çıkartılma amacına değinilmiştir. Dönemin fevkalade giderlerinin karşılama yolunun Varlık Vergisi olacağı düşüncesine sahip olan Şükrü Saraçoğlu Hükümeti'nin kanun hazırlık çalışmaları da bu bölümde yer almaktadır. Ayrıca yazar, verginin asıl unsurlarını ayrıntılı bir şekilde ele alarak okuyucularla paylaşmıştır. Bu bölümün en önemli noktalarından birisi ise “*Şükrü Saraçoğlu Hükümeti*”nin Türk basınına ekonomi politikalarında propaganda aracı olarak kullanmasıdır. Buna göre, Varlık Vergisi Kanununun hazırlık sürecinde Türk halkına yeni bir olağanüstü verginin uygulanmasının gerekliliği basın aracılığıyla aktarılmıştır.

Çalışmanın ikinci kısmında “*Varlık Vergisi Kanununun Uygulanması*” (33-132) anlatılmaktadır. Kanunun Meclis'te kabul edilmesini takiben kazanç sahiplerinin belirlenmesi ve vergi tahsilâtının uygulanması için “*Varlık Vergisi Komisyonları*” oluşturulmuştur. Bu bölümde komisyonların oluşturulması ve komisyonların vergi belirleme yöntemleri ele alınmıştır. Bunun yanında yazar, Türkiye genelinde gerçekleşmiş Varlık Vergisi uygulamalarını anlatmıştır. Burada dikkat çeken nokta ise İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana, Seyhan'daki uygulamaların ayrıntılı biçimde bahsedilmiş olmasıdır. Yazar bu dört ildeki vergi uygulamasını müslim, gayrimüslim grup veya kazalar kategorisine göre vergi dağılımını genel olarak paylaşmıştır. Ardından komisyonların belirlemiş olduğu vergi mükellefleri ve irat sahiplerinin listesi detaylı olarak okuyucuya sunulmuştur. Yazar, ikinci bölümün son kısmında da Varlık Vergisi uygulaması esnasında devletin karşılaşmış olduğu güçlüklerin sebeplerine değinmiştir. Akabinde İstanbul ve İzmir'de meydana gelen güçlüklerle karşı haciz uygulamalarının yanında; Erzurum'un Aşkale ilçesinde ve Eskişehir'in Sivrihisar ilçesindeki toplama kamplarına gönderilen mükelleflerin listeleri ve toplama kamplarındaki günlük hayat son kısımda yer almaktadır.

Eserin son bölümünde “*Varlık Vergisi Kanununun Kaldırılması*” (133-154) başlığı altında ilk olarak vergi uygulamasının Türkiye’deki yankıları ele alınmıştır. Yazar, bunun yanında dünya basınının vergi uygulaması hakkındaki takdir ve eleştirilerini de eklemiştir. Yazarın bu bölümde değindiği bir başka konu ise Varlık Vergisinin kaldırılma sürecidir. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde meydana gelen gelişmeler kronolojik olarak ele alınmış olup, bu sürecin Türk basınındaki yerine de yer verilmiştir. Buna ek olarak, Varlık Vergisi uygulamasının ekonomik ve siyasi sonuçlarına da yer verilmiştir.

Kitap, Milli Şef döneminin İkinci Dünya Savaşı sırasında en tartışmalı vergi uygulamalarından birisi olan Varlık Vergisi’nin yürürlüğe girmesinden kaldırılmasına kadar ki süreci kronolojik olarak konu edinmesi açısından oldukça önem arz etmektedir. Kitapta Varlık Vergisi’ne dair kanun metinleri, illere göre Varlık Vergisi’nin tahakkuk ve tahsilât tutar listesi, Varlık Vergisi’nin uygulandığı dönemdeki Türk hükümetleri ve vergiye tabi tutulan mükellef listeleri gibi istatistiki verilere başvurulması eserin dikkat çekici bir diğer özelliğidir. Bu açıdan, konu hakkında akademik anlamda araştırma yapmak isteyen kişiler için kaynak eser niteliği taşımaktadır.